

Elżbieta Malanowska

Inauguracja współpracy między
Zamkiem Królewskim w Warszawie i
Instytutem Pamięci Narodowej :
prezentacja wystawy Instytutu
Pamięci Narodowej "Wygnańcy" na
Dziedzińcu Wielkim Zamku
Królewskiego w Warszawie, 6
sierpnia - 15 września 2013 r.

Kronika Zamkowa 1-2 (65-66), 205-207

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Elżbieta Malanowska

INAUGURACJA WSPÓŁPRACY MIĘDZY ZAMKIEM
KRÓLEWSKIM W WARSZAWIE I INSTYTUTEM PAMIĘCI
NARODOWEJ. PREZENTACJA WYSTAWY INSTYTUTU
PAMIĘCI NARODOWEJ WYGNAŃCY NA DZIEDZIŃCU
WIELKIM ZAMKU KRÓLEWSKIEGO W WARSZAWIE,
6 SIERPNIĄ – 15 WRZEŚNIA 2013 R.

W dniu 6 sierpnia 2013 r. w Dawnej Sali Poselskiej w trakcie uroczystego otwarcia wystawy *Wygnańcy* została podpisana umowa o wzajemnej współpracy wystawienniczo-edukacyjnej między Instytutem Pamięci Narodowej (IPN) i Zamkiem Królewskim w Warszawie. Zawarta umowa przewiduje cykliczną organizację historycznych wystaw edukacyjnych do końca 2016 r.

„Przystępujemy do działania na rzecz dobra wspólnego – mówił dr Łukasz Kamiński, prezes IPN, przed złożeniem podpisu na dokumencie. – Nie wyobrażam sobie lepszego miejsca niż Zamek Królewski. We wskrzeszonych murach będziemy przypominać o ludziach, po których nie miał pozostać żaden ślad” – dodał.

Do pamięci i jej roli w życiu narodu i społeczeństwa nawiązywali również w swych wypowiedziach zastępca dyrektora Zamku Królewskiego dr Przemysław Mrozowski oraz obecna na inauguracji podsekretarz stanu w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego prof. Małgorzata Omilanowska, która podkreśliła znaczenie podpisanej umowy. „Ważne jest, żeby troska o pamięć była jak najszerzej popularyzowana” – powiedziała pani minister, wyrażając także radość z rozpoczętej współpracy obu instytucji.

Wystawa Instytutu Pamięci Narodowej *Wygnańcy* prezentowana była na Dziedzińcu Wielkim Zamku w okresie od 6 sierpnia do 15 września 2013 r. Wstęp

na nią był bezpłatny. Ekspozycji towarzyszył starannie przygotowany folder wydany w czterech wersjach językowych: polskiej, angielskiej, niemieckiej i francuskiej. Twórcy wystawy – pracownicy Biura Edukacji Publicznej IPN – realizując ustawowe zadanie upowszechniania wiedzy, swoją prezentacją chcieli zwrócić uwagę na cierpienia ludności cywilnej. „Wystawa *Wygnańcy* przypomina o deportacjach, które dotknęły miliony obywateli polskich w trakcie II wojny światowej ze strony okupantów: niemieckiego i sowieckiego. Opowiada także o przymusowych migracjach ludności po zakończeniu wojny” – podkreślali w materiałach towarzyszących pokazowi.

Wystawa składała się z kilkudziesięciu plansz. Na zdjęciach pochodzących ze zbiorów własnych IPN oraz innych archiwów i muzeów, w tym także na unikatowych fotografiach ze zbiorów prywatnych, ukazano dramat i cierpienia ludzi zmuszonych do opuszczenia domów rodzinnych i skazanych na wieloletnią tułaczkę. Masową skalę tego zjawiska unaocznili szczególnie opracowane mapy.

Pierwsze ujęcia ekspozycji przypomniały także, jak doszło do polityki wysiedleń – przywołano niemiecko-sowiecki pakt z dnia 23 sierpnia 1939 r., w którym wydzielono strefy wpływów w Europie Środkowo-Wschodniej, umożliwiając tym samym agresję Niemiec na Polskę.

Z terenów polskich przyłączonych do Rzeszy w 1939 r. wysiedlono ok. 900 tys. Polaków, na których miejsce sprowadzono

osadników niemieckich. Po agresji na Polskę Sowieci dokonali czterech wielkich wywózek; przesiedlono wówczas ponad 320 tys. polskich obywateli, których aresztowano i zsyłano do łagrów. Ponadto 138 tys. osób wysiedlono z terenów przygranicznych. Wystawa przybliżyła także zbrodniczą politykę Niemiec wobec narodów podbitych po wybuchu wojny niemiecko-sowieckiej w czerwcu 1941 r. Opracowano wówczas Generalny Plan Wschodni (*General Plan Ost*), którego symbolem pozostaje wysiedlenie ponad 110 tys. Polaków z Zamojszczyzny.

Również Holocaust poprzedziły wysiedlenia Żydów i przymusowe osadzanie ich w gettach. Po klęsce powstania warszawskiego Niemcy wysiedlili blisko pół miliona mieszkańców stolicy Polski. Deportacji doświadczyło także ok. 3 mln Polaków przymusowo wywiezionych do pracy w Niemczech i innych krajach. Kolejne represje przyniosło wkroczenie na ziemię polską w 1944 r. Armii Czerwonej. Do obozów w ZSRS wywieziono

27 tys. osób, głównie żołnierzy Armii Krajowej i działaczy Polskiego Państwa Podziemnego. Po zakończeniu wojny i zagarnięciu przez Związek Sowiecki blisko połowy przedwojennego terytorium Polski przesiedlenia dotknęły ponad 1,2 mln Polaków. Ostatnia fala przymusowych migracji przypadła w latach 1956–1959, gdy po destalinizacji z ZSRS wróciło do Polski 230 tys. osób, wśród nich wiele zwolnionych z łagrów i zesłania.

Trudno określić, ilu dokładnie obywatele Polski zostało wysiedlonych podczas i na skutek II wojny światowej, ponieważ nie ma jednoznacznej definicji wysiedleńców. Szacuje się jednak, że tytułowi „wygnańcy” to ok. 5–6 mln osób.

Ekspozycja prezentowana w Zamku wzbudziła bardzo duże zainteresowanie. Obejrzało ją ok. 50 tys. osób. Rzetelnie przygotowana strona informacyjna, wielkoformatowe, sugestywne zdjęcia i starannie dobrane kadry oddające tragizm pojedynczych losów ludzkich silnie

1. Prezentacja wystawy *Wygnańcy* w dniu inauguracji współpracy między Zamkiem Królewskim w Warszawie i Instytutem Pamięci Narodowej, 6 sierpnia 2013 r. Fot. A. Ring

2. Wystawa *Wygnańcy* na Dziedzińcu Wielkim Zamku Królewskiego w Warszawie. Fot. E. Malanowska

przemawiały do widzów, wzbudzając emocje. Widać było, jak wielu zwiedzających identyfikuje się z przeżyciami fotografowanych osób, odnajdując tu historie własne i swoich rodzin. Wielu też czuło potrzebę rozmowy oraz podzielenia się informacją i refleksjami z innymi. Warto podkreślić, że wśród odbiorców licznie reprezentowana była młodzież, co może świadczyć o jej zainteresowaniu historią i potrzebie podejmowania także trudnych tematów. Słuszną decyzją okazał się też wybór miejsca ekspozycji – dziedzińiec, centralny punkt zespołu architektonicznego Zamku, dostępny dla wszystkich. Sierpień i wrzesień to miesiące, w których najliczniej odwiedzają Zamek turyści z innych krajów. Oni także chętnie oglądali wystawę.

Premiera ekspozycji *Wygnańcy* odbyła się 4 marca 2008 r. w Parlamencie Europejskim w Brukseli. Następnie pokazywana była także we Francji i w Niemczech. Jej autorzy to m.in.: Kazimierz Wóycicki, Agnieszka Rudzińska, Łukasz Kamiński, Andrzej K. Kunert, Anna Piekarska i Paweł Rokicki.

Zdaniem parlamentarzystów europejskich wystawa odegrała istotną rolę w budowaniu pojednania pomiędzy krajami współczesnej Europy. Ukazując w sposób profesjonalny pomijany dotąd punkt widzenia Polaków, nadal stanowi ważny głos w trudnej dyskusji na temat przesiedleń i wypędzonych.

„Pamięć jesteśmy jednak winni wszystkim ofiarom II wojny światowej. Tylko dzięki pamięci możliwe jest zrozumienie trudnych losów Europy w XX wieku oraz prawdziwe pojednanie” – pisali twórcy wystawy prezentowanej na Dziedzińcu Wielkim Zamku Królewskiego w Warszawie.

Komisarze wystawy:
 dr Paweł Rokicki
 – IPN (Biuro Edukacji Publicznej),
 Elżbieta Malanowska
 – Zamek Królewski w Warszawie
 (Ośrodek Badań Historycznych)